

Dr. P. Stegenga Azn

ITALIAANSE KUNST

MICHELANGELO EN RAFAËL

Het onderwerp hierboven genoemd is ruim genoeg en meer dan één deskundige zou hierbij de ganse schat van zijn weten en bewonderen kunnen openleggen.

Deskundig ben ik niet. Ik ben slechts iemand die stom van verwondering heb gestaan tegenover iets van het vele dat in Italië is te aanschouwen. En als ik mij in een paar artikelen ertoe bepaal om iets te zeggen over de twee kunstenaarsvorsten, wier namen ik boven dit opstel schrijf, bedoel ik daarmee niet, dat zij moeten beschouwd worden als de grootste en voortreffelijkste vertegenwoordigers van de italiaanse kunst vóór en in de Renaissance, ofschoon zij het misschien wel zijn, maar ik bedoel er alleen mede, dat ik van hun werken het meeste heb ontvangen en dat hun, ik durf zeggen goddelijke arbeid, het diepste tot mijn ziel heeft gesproken.

Tweemaal was ik in Rome en eenmaal in Florence; wie eenigszins met de arbeid van Michelangelo en Rafaël bekend is, weet wat dat betekenen kan. Op het gymnasium was mijn belangstelling opengegaan voor de klassieke wereld en steeds heb ik die belangstelling behouden. Een wens, die toen reeds bij mij leefde, om eenmaal Rome te zien en te wandelen langs de „heilige weg“ over het forum, zag ik zo in later leven zelfs meer dan eens vervuld. Maar hoewel het forum mij boeide en de herinneringen, die de romeinse geschiedenis daar bij elke voetstap die men doet, oproept, mij in stille overpeinzing gebonden hielden, vèr gleed dit alles weg, toen ik in de vaticaanse musea, die ongeëvenaarde prachtverzamelingen, stond tegenover Rafaël en Michelangelo.

Deze beide grote meesters, een paar historische gegevens mogen mij veroorloofd zijn, leefden in de eeuw van Luther.

55 Reeds vóór Rafaël is Michelangelo beroemd. Geboren in 1474 geeft hij zich in zijn

jeugd aan de plastische kunst en wordt beeldhouwer. Op 21-jarige leeftijd schiep hij een beeldengroep, een „Pieta“, die men kan aanschouwen als men de Pieterskerk te Rome binnentreedt, dadelijk bij de ingang ter rechterzijde. Levendig herinner ik mij, dat ik bij mijn eerste bezoek aan de Sint Pieter die groep voor het eerst zag. Het was alsof onmiddellijk, toen ik de drempel overschreed, mijn aandacht alleen daardoor werd gegrepen. Het is een voorstelling van de Madonna met den gestorven Christus op haar schoot. Men moet de tijd hebben en zich stil voor deze groep plaatsen, dan begint zij hoe langer hoe meer te leven. Bovendien moet men enigszins wennen aan het gedempte licht, dat de schoonheid niet voldoende doet uitkomen en ook aan het feit, dat zij wat hoog is geplaatst en daardoor steeds iets te ver van het oog afblijft. Maar wie de tijd neemt, zijn blikken scherpt, rustig detail voor detail in ogenschouw neemt, wordt innerlijk op ongekende wijze bewogen. Men ziet het enigszins smalle, strakke, droevige, beheerste, maar toch tegelijkertijd ook van oneindige deernis stralende gelaat van Maria. Alles heeft de meester er in weten uit te beelden van wat hij verstond van die ure, waarin een zwaard ging door de ziel dezer vrouw. En op haar schoot de ranke Jezus-gestalte, het hoofd rustend op haar arm, alsof Hij als een moe kind op de arm zijner moeder was ingeslapen. Doch de eigen arm hangt zwaar neer, zonder leven; het is niet de slaap, het is de dood.

De opzet van dit artikel gedooft niet, dat ik veel kan zeggen over het leven van dezen merkwaardigen man. Wie de boeken van Emil Ludwig met verstand weet te lezen en *Wahrheit und Dichtung* daarin, als bij intuïtie weet te onderscheiden, zal veel interessante bijzonderheden vinden in het werk over Michelangelo van dezen auteur.

Jeremia — Michelangelo.

Foto Braun, Paris-Dornach.

Zijn levenskruis tekent Ludwig ons duidelijk.

Hij, de man wiens ideaal is mannelijke schoonheid (vrouwen heeft hij slechts zelden uitgebeeld), wordt in de opkomende bloei der jaren door een ruwe vuistslag van een makker voor zijn leven in zijn geelaat verminkt.

Op de geweldige, de ganse achterwand der Sixtijnse kapel vullende schilderij van het Laatste Oordeel, ziet men onder de vele gestalten ook die van den heiligen Bartholomeüs, volgens de legende de marteldood gestorven en daarbij levend gevild. Op de schilderij draagt hij zijn huid in zijn hand en op de huid ziet men in flauwe trekken, maar bij nauwkeurige beschouwing toch heel duidelijk, de verminkte kop van den meester zelve. Meer dan alle beschrijvingen met woorden kunnen uitbeelden, zegt ons een dergelijke kleine trek.

Paus Julius II heeft hem het vervaardigen van zijn grafmonument opgedragen. Telkens wordt hij in de voltooiing belemmerd; het grafmonument wordt zijn levenskruis, dat hem schier zelf in het graf volgt. Als het hem in Rome te benauwd wordt, vlucht hij naar Florence.

Daar werkt hij onder de machtige bescherming van Il Magnifico, den grooten Lorenzo de Medici.

Doch de paus dwingt hem weer naar Rome terug te keren. Hij moet het plafond schilderen van de Sixtijnse kapel.

„Ik ben geen schilder,” zegt Michelangelo, „ik ben beeldhouwer.”

Maar Julius weet beter.

Drie jaren lang werkt Michelangelo aan de hem opgedragen taak. Een geweldige stelling vult de gehele kapel. Niemand mag het werk aanschouwen voor het gereed is.

Eindelijk komt de dag waarop de verbaasde paus en het ganse verbaasde Rome bezien kunnen de wondere wereld, die de kunstenaar, dan ongeveer dertig jaar oud, daar aan de zoldering der Sixtijnse kapel heeft gewrocht.

Daar staan zij, de profeten, getypeerd in hun wezen, zoals de meester ze heeft gekend. Wie ze eenmaal zag, kan ze, dunkt mij, nooit meer vergeten. De fijne, scherp getekende, betrekkelijk nog jonge aristocratische gestalte van Jesaja, den vorst der profeten, den man met zijn geweldige, tijd

en eeuwigheid omspannende woorden.

Dan de gestalte van Jeremia, zoals de meester zich die denkt na de verwoesting van Jeruzalem.

Vijftig jaar lang heeft hij gepredikt, het oordeel móét komen, want God is rechtvaardig. Hij heeft vermaand, gebeden, gedreigd, gesmeekt. Zijn ziel heeft gehoopt dat het volk zich zou bekeren en de heilige tempel, die hem als priester zo dierbaar is, zal blijven staan. Maar op die onheilvolle dag zijn de Chaldeeën gekomen. hebben alles verwoest, de tempel geschonden en vernietigd, Jeruzalem platgebrand, ontelbaren vermoord, den koning met uitgestoken ogen meegesleept in smadelijke gevangenschap en straks zal op Jeruzalem's puinhopen het onkruid groeien en zal de naam nog slechts klinken als een spotwoord.

Daar zit Jeremia, de lange grijze baard hangt hem over de borst. De ene hand steunt het moede, zinnende hoofd, de andere ligt als machteloos in zijn schoot. Zijn blik is terneergeslagen. Zijn idealen zijn weg, zijn heiligdom is verwoest, zijn arbeid is vergeefs geweest en God? Nooit heeft misschien de tragiek van deze profetengestalte zoveel vat op mij gehad als bij het aanschouwen van Michelangelo's beeld.

Kent deze man, die deze gestalte schildert, tien jaar voordat Luther de Bijbel weer gaat openen, den profeet niet beter dan menig protestant, die meent de vrucht der hervorming te hebben genoten?

Dicht bij het forum, in het hartje van de oude stad staat een der weinige Gothische kerken in Rome, de Santa Maria Sopra Minerva. Het is een prachtige, kleine kerk. Toen ik eenmaal onwetend nog welke schatten zij borg, daar in het gedempte licht rondwaalde, stond ik plotseling tegenover Michelangelo's Opgestanen Christus, een kloeke, rustige, sterke mannengestalte. Naast Hem staat het kruis. Hij heeft het nog met zijn ene arm vast, maar Hij heeft het vast zoals een Romeins imperator zijn veldheersstaf vasthield. Hij is boven het kruis uitgegroeid. Het is niet meer Zijn vernedering, het is het teken van Zijn triomf!

Welk een wonderbare schoonheid ligt in dit stille, en tegelijkertijd zulk krachtig leven uitdrukkende beeld.

Een volgende keer iets over Rafaël.

